

Пенчо Славейков
Ралица

Като оназ вечерница в небото,
една бе в село Ралица девойка,
и цяло село лудо бе по нея.
Сиротно чедо беше тя. Отколя
замина нейний татко по гурбет —
замина и ни вест, ни кост от него;
а майка ѝ отведоха с дене
кахъри в гроба. Ралица остана
при леля си, като свое чедо
я тя отгледа — гърлицата както
отглежда своя рожба, докато
се на крила самичка тя възмогне.
От Бешбунар ли с пълни бели менци
тя привечер се връщаше с другарки,
спреваряха се кой през кой вода
да ѝ напий; а в празник на хоро,
кой не луди до нея да се хване? —
Че модрия ѝ поглед бе западнал,
като мъгла, на всички на душата
и мислите им все около нея
се вияха, кат сърмений колан
о кръшната ѝ тънка половина...
„Блазе ѝ с хубост“ — казваха едни.
„Блазе, комуто на честта се падне“ —
обаждаха се други. А с глава
посвиваха пък трети, век живели,
свят опознали — шепнейки изниско:
„Блазе ѝ... Ех, кабил ни край не е
на хубаво да води тая хубост.“
За Ралица залитаše най-вече
Стоичко Влаха, заможен и личен
ерген, един на майка и баща.
Но ней сърцето беше дало вест

и тегнеше душата ѝ към други;
примамили я бяха со дене
на Ива Бойкин ваклите очи
и думите му благи, като ранна
роса при пролет. Вреди ли невреда,
че сиромаш е Иво!... Двама лика
и прилика, един за друг родени —
един у друг залюбени не чудом.
Той беше строен явор столоват,
тя тънка, вита, кършена лоза:
лоза се окол явора обви —
около Ива Ралица девойка!

Кръстовден мина. По поля и дома
се работа привършваха. Ей острий
горняк повя: гората пожелтя;
напуснати, посърнаха полята.

У Ралица ходиха китни свати.
И чу се вест низ селото, че наскоро
ще е и сватба. Дружки и недружки
у Ралица на добър час вървяха;
и всички тя посрещаше засмяна,
и тънки дари стелеше пред тях,
и охолно разправяше на всички,
що ѝ лежеше драго на сърце.
Сърце прелива, като пълна чаша.
У лелини ѝ дворове широки
като че слънце грееше — и всички,
що Ралица споходиха, оттам
излазяха, като че ли и тях
да бе огряло слънце...

Ала слънце,
що за едни тъй драголюбно грей,
на други мрак сгъстява на душата.
И мрак обзе душата на Стоичка.
Ни сън за него имаше, ни отдих;
и скиташе се все навъсен той,
на целий свят като че гневен. Вред

той Ралица все дебнеше да срещне.
Ей привечер веднъж му падна сгода
на Бешбунар. Той излеко пристъпи
и се запря зад чучура — когато,
приведена над поставът, сама
там Ралица си писаните стомни
изплакваше. Тя втора стомна сложи
под чучурчето — първата, веч пълна,
изправи се да сложи отстрана —
и тъй застана в миг, като вкопана.
Обади се тогаз оттам Стоичко:
„Отколя търся sluка да ти дам
скъп армаган — огърлица рубета,
а, Ралице?...“ И тутакси извади
из пазвата си златен наниз той
и го подаде. Очи не възведе
да го погледне пребледняла тя
и не пророни, слисана, ни дума.
„Наречени са те за теб“ — отново,
пристъпвайки към нея, той повтори.
— Не всичко, мен наречено, за мен е! —
отвърна тихо Ралица и сегна
препълнената стомна да отнеме.
Ръката ѝ тогава залови
и я устреля с тъмен поглед той,
и троснато отново тъй подзе:
„За теб така... така ли е за мен?
На мене е обречено сърце ти:
то ще е мое — или ничие!“
— Пусни!... Сърцето силом се не зема.
Не е то пита, то се не ломи! —
извика тя — изви се, отърва се
и спусна се набързо низ брега.
След нея дълго, дълго гледа той
и недобър гореше плам в очи му.
И паметта му мисли зли обзеха.
Зашло бе вече слънце и бързом
вечерни сенки падаха... Въз бряг
възпираха отдолу закъснели

за Бешбунар девойки и далеч
разпръскваше се охолний им смях.
Из друг път сви Стоичко и полека
към село се упъти.

Много дни
се оттогава минаха — и много
неща през тия много дни. Ей вече
великденските пости превалиха;
разтикваше се зимата. И всичко
миришеше на млада пролет... Само
мъглива есен гнездеше се още
в душата на Стоичко Влаха, че
отдавна вече Ралица и Иво —
мъж и жена — живеяха честито.

Зовеше я той „мое пиле“, поглед
от нея не отвождайки, като
от свое скъпо, ненагледно благо.
И не смъгли му щастието нищо —
ни думите на Ралица, когато
тя за Стоичко всичко му разправи,
ни тъмний негов поглед, изпод вежди
при всяка среща мятан неприветно.
А радостта на Ивовата майка
ни споделил би никой, ни постигнал.
И всякой гост у Ралица бе драг
и радушно причакан гост. На всички,
кой знае как, усмивката ѝ крехка
допадаше — тъй ведрата зорница
допада на стопани ранобудни:
не е ли тя на ясни дни благ вестник?
Ех, хубава усмивка беше тя...

И с таз усмивка, привечер веднъж,
говореше невястата на Ива,
приседнала край огъня до него:
— Защо ли се забави майка тъй?...
Довчас ще втаса хляба и зарана
ще имаш топъл за в гората. Ранко

нал` ще излезеш? „Ранко, мое пиле;
не ще ли ти се ранко да изляза?“ —
отвърна той, с усмивка дяволита
като към нея се изви. — Пък ти!
То вече — каза тя и причерви се
свенливо. Двама млъкнаха завчас.
На огъня притури съчки тя,
а той се взря в камината нагоре.
А вихъра, като пътник закъснял,
на прозорците блъскаше, виеше
и свиреше през ниския комин.
Стояха дълго мълком те така
и този път пръв Иво се обади:
„У батеве останала е майка;
ще трябва да се иде, че навън
я чуи каква е хала разбесняла.“
— Пред вратнята завяло й до коляно —
се Ралица обади, веч когато
отвори той вратата да излезе.
Но той не чу, набързо дръпнал пак
да я затвори — че го сипна буйна
виелица в очите, шепи сняг
от стрехи нейде сграбил и вкъщи
да се премъкне хукнала несвястно.
Не задържа тя Ива. С сръчен мах
от себе си отърси той снегът
и възкриви към хлява, по-напред
воловете да понагледа пътем.
„Я гледай, чак и вратнята разтворил!“
— Затручай я с трупа си! — троснат глас
до него се обади — и докле
да се досети Иво, лют ханджар
се вби в гърди му — дигна той ръка,
изохка и се люшна на земята.
И повторно в гърди му кат вби
ханджара, викна стръвния убиец:
— Мене нейни думи — тебе моя нож!
Сърцето, що се не ломи, за мене
ще да е цяло! — и прескокна той

през трупа и изчезна в тъмнината,
зловещо дете вихъра виеше.
Нощта погълна глухий стон на Ива;
а като че ли слаб, едва досетен
ек и сърцето Ралица досегна —
неясен ек и несъзнан, тъй както
в гората гръм далечен от ловец
на птичка се в сърцето отзовава;
за миг се тя ослуша и отново
я мисълта за утре пак обзе.

Седеше тя прибрана тамо в къта,
край огъня, когато се почука
на прозорчето излек. Скокна тя
и вратнята отвори. — „Добър вечер,
невясто Ралко. Мала пък вихрушка! —
бързом издума старата, чембер
като отви и го от сняг отърси. —
Ха затвори, че фтичето ще фръкне!“
— Не е ли Иво отподире? — „Иво?
Къде се е по таз вихрушка дявал?“
И ней разправи Ралица, и плахо
погледна я. „Ей, някъде по път
ще бъдем се разминали“ — изниско
ней старата отвърна и повтори:
„Отдавна ли излезе.“ — Не, отскоро. —
Спогледаха се мълком те — и мълком
край огъня приседнаха да чакат...
Полека-лека вятърът утихна;
и рядко само чуваха се бързи,
отвън из пътя, стъпки и далеч
заглъхваха; а тропота от тях
за дълго се отйекваше в сърца им.
И нещо тежко, тъмно се полека
възйемаше и таеше в душа им,
като на лято дъжд, кога в полето
лежат вън златни снопи неприбрани.
Тъй мина час и друг, а все нема
очакваний от тях да се завърне...

И наведнџ — поджегна ли ги мисъл
нечакана? — те скокнаха и двете
и литнаха на потръс. Пред вратата
те зърнаха полузавени стъпки
и като че ли нещо ги повлече
нататък, закривиха... В тъмнината,
зад зиналите вратни на обора,
на трупа Ивов Ралица се спрепна
и с вик върху му падна во несвяст.
Далеч и близо в глъхналата нощ
разлаяха се псета... Глъч се дигна;
и стекоха се оближни съседи
на писъка у Ивови. Блещукна
фенерче сред навалищата — слабо
огрея то прегърчения труп,
зад прага възник повален, с широко
изцъклени безжизнени очи —
и него с писък прегръщаха жените.
Отнесоха съседи Ива къщи,
а сутринта отнесоха го свои
на гробищата, в вечната му къща.
Пожалиха за чуждо чужди хора;
пожалиха за Ралица, за Ива,
окаяха и старата му майка,
погаткаха „ка`би?“ и „кой ще бъде?“
па скоро и забравиха. Една
не го забрави старата му майка
и наскоро, при пролет, се помина.
При синов гроб отвори се и майчин.
Един до друг те легнаха в земята —
и на сърцето Ралици. Злочеста,
една за двама остана да жали,
на гробовете им да реди.

Начесто

западаше ѝ мисъл за Стоичка;
западаше ѝ: „Божичко, нима!?“
И морници побиваха я хладни.
(А сам Стоичко, заради когото
и хората пошушноваха нещо,

след Ивовата смърт, на два-три пъти
се по кръчмите мярна — и без вест
подир това на някъде забягна.)
През сълзи тя не видя пролетта,
в тъга не сети лятото как мина
и дойде есен. Есента доби тя
момчана рожба — радостна сълза
во пороя на скърбите ѝ падна.

Дни минаха и много мина с тях.
Тъй както свива модрия седялко
цветец, когато слънцето залезе,
и тъй сърцето Ралица се сви,
прибрало спомен скъп за ясни дни...
Живей сиротно с своето сираче
живот неволен тя сега. Радей
по чужди къщи, бърхти се весден,
и прязнощ я над хурката заваря.
Но в ваклите очи на своята рожба,
когато се тя вгледа и познай
в тях Ива — до сърце си го притисне,
и пак оная хубава усмивка
на устните ѝ цъфва, от живота
ненадломена — с несломено сърце.